

Ansigt til ansigt med flygtningekrisen

Flygtningefamilie på Lesbos. Foto: Anton Willemann

ANMELDELSE / 06.11.15

Klaus Rothstein har skrevet en fængslende og vigtig bog om flygtningekrisen. Bogen bevæger sig konstant frem og tilbage mellem historien og hukommelsen, og imellem den faktuelle og den litterære beretning.

Omid Shams

Flugten til Europa, der er skrevet af forfatter og journalist Klaus Rothstein, er blandt de mest omfattende og fantastisk fængslende skriftlige værker om den pågående flygtningekrise. Den er et essay af boglængde, der inkluderer et forord og 16 kapitler, som hovedsageligt er baseret på Rothsteins reportagerejse til den italienske ø Lampedusa. Øen er både kendt for sine paradisiske landskaber og for de hjerteskrærende billeder af druknede flygtninge, der næsten hver dag skyller op på land.

Bogen begynder med en detaljeret tidslinje, der viser flygtningekrisen fra dens opståen til dens klimaks. Rothstein stiller læseren ansigt til ansigt med den mest tragiske humanitære katastrofe i Europa siden krigen i Jugoslavien, mens størstedelen af de europæiske lande bygger højteknologiske grænser og trækker skødesløst på skulderen overfor råbene om hjælp fra lande som Italien og Grækenland.

I kapitel to sender en fiktiv nyhedshistorie fra Weekendavisen 2020 læseren ud i fremtiden, hvor Rusland invaderer Estland, Letland og Litauen. Hundredetusinder af flygtninge sætter kursen mod Bornholm. Rothstein bruger denne imaginære og dog skræmmende scene til at stille det ekstremt vigtige spørgsmål:

»Vil vi vide af flygtningene? Hvad siger den danske regering? Hvad siger oppositionen? Hvad er responsen fra EU? [...] De baltiske flygtninge er jo hverken muslimer eller afrikanere, de er ganske almindelige kristne europæere – hvor langt vil gæstfriheden og forståelsen for deres nød strække sig?«

Derefter tager han læseren tilbage til virkeligheden, hvor disse spørgsmål muligvis får andre svar: »I virkeligheden handler den falske nyhed jo slet ikke om Bornholm i fremtiden. Den handler om Europa i dag og om den lille italienske ø Lampedusa i Middelhavet, som ligger tættere på Libyen og Tunesien end på Italien.«

Gennem hele bogen bevæger Rothstein sig konstant frem og tilbage mellem historien og hukommelsen, på samme måde som han bevæger sig imellem den faktuelle og den litterære beretning. Ann Michael påstår i sin post-holocaust-roman *Fugitive Pieces* følgende: »*History is amoral: events occurred. But memory is moral. What we consciously remember is what our conscience remembers.*« Hukommelsen genopliver de detaljer, som historien glemmer, og arrangerer hændelserne i en følelsesmæssig og moralsk orden. Derfor genkalder Rothstein sig gentagende gange sin families historie som flygtninge under Anden Verdenskrig, og den former hans standpunkt overfor den nuværende flygtningekrise.

Litteraturen har den samme funktion som hukommelsen. Den bevæger sig fra margenen til centrum og fokuserer på de detaljer, der afslører den symbolske, følelsesmæssige og moralske betydning af hændelserne. De symbolske, metaforiske og personlige aspekter af den litterære prosa hjælper læseren til at relatere følelsesmæssigt til denne menneskelige tragedie, mens den seriøse og neutrale tone fra den journalistiske reportage udfylder hullerne og udtrykker situationens kulde, brutalitet og ubarmhjertighed. Den paradoksale kombination reflekterer også flygtningenes situation metaforisk i deres kamp mellem den ubarmhjertige virkelighed, der omslutter dem, og de tågede drømme om et sikkert og fredeligt liv.

Rothstein holder sig langt væk fra sentimentalitet, når han behandler de mest udfordrende problemer i den nuværende flygtningekrise såsom det centrale paradoks mellem muligheden for at absorbere alle de mennesker, der kommer til Europa, og det åbenlyse ansvar, der tvinger Europa til at yde beskyttelse for de forfulgte. Rothstein forholder sig også til de mangelfulde definitioner, der skelner mellem migranter og flygtninge, idet han argumenterer for, at det kan være meget sammensatte og komplekse årsager, der tvinger mennesker til at flygte fra deres hjem. Samtidig er der en ny slags flygtninge på vej, klimaflygtningene, som ikke er beskyttet af nogen konvention. I alle bogens diskussioner er det tydeligt, at det europæiske flygtningesystem ikke længere virker, og det modarbejder de fundamentale humanitære værdier, som EU er bygget på.

Som bogen skrider frem går det op for læseren, at den handler lige så meget om EU's fald og unionens fundamentale værdier, som den handler om flygtningekrisens eskalering. Rothstein citerer den italienske premierminister Renzi: »Vi er nødt til at holde de europæiske værdier i hævd. Det var for dem, EU i sin tid blev grundlagt – ikke for pengepolitik eller stabilitetspagter. Ignorerer vi disse værdier nu, hvor Middelhavet syder, og børn risikerer druknedøden, er det selve Europa, vi fortaber.«

Som reaktion på flygtningekrisen begynder de europæiske lande et efter et at ignorere EU's universalisme for i stedet behandle problemerne fra et nationalt synspunkt. Selv de få lande, som Rothstein er optimistisk overfor, strides nu om at være bedst til at blokere vejen for flygtninge. I skrivende stund annoncerer Østrig landets plan for et beskyttelseshegn langs den slovenske grænse. Thomas de Mizier, den tyske indenrigsminister, beskylder Østrig for at efterlade flygtninge ved den tyske grænse om natten. Han advarer også om, at Tyskland vil udvise flere afviste asylansøgere og kalder antallet af afghanske flygtninge »uacceptabelt,« mens Afghanistan har den højeste selvmordsrate blandt civile. [Ifølge det tyske indenrigsministerium](#) søgte 179.000 om asyl i det første halvår af 2015, mens det endelige antal af ankomne flygtninge forventes at ramme 800.000 i år. Det ser ud til at være slut med at fejre Tyskland som et paradys for flygtninge. »Over hele Europa stimler folk sammen om de partier, der betoner det nationale frem for det internationale, ikke mindst i det Østeuropa, der var de første til at nyde godt af Murens fald og grænsernes åbning,« skriver Rothstein.

EU's universalisme har været en garanti mod at falde tilbage i det dødelige hul af konflikter mellem ultranationalister, som man så det i Anden Verdenskrig og krigene i Jugoslavien. I dag er ultranationalisterne igen i vækst med alle de xenofobiske undskyldninger. Faktisk har ingen draget større fordel af flygtningekrisen end de yderste højrefløjspartier, der brugte denne gave fra gud til at vinde valgene i stort set alle europæiske lande. Xenofobien begrænser sig dog ikke til flygtningene. I takt med at EU's internationale identitet svækkes, vil gamle geografiske, etniske og racebaserede konflikter måske blusse op igen.

Rothstein gør det fremragende i sin kritiske evaluering af flygtningekrisens humanitære og juridiske perspektiver. Det, som mangler for at fuldende billedet, er en grundig evaluering af situationen ud fra et politisk perspektiv, hvilket ville kaste lys over EU's rolle i ustabile regioner fra Irak til Afghanistan, fra Libyen til Syrien og fra Eritrea til Yemen. Uden en sådan præcisering vil EU's ansvar misvisende blive forstået som blot humanitært; men ansvaret er også politisk, da situationen er et resultat af specifikke udenrigspolitikker i de regioner, hvor flygtningekrisen er opstået.

Mange relaterede spørgsmål kunne blive stillet og besvaret, hvis man pegede lygten hen på Vestens passive eller nærmere destruktive rolle i regioner, der lider af krig, tumult, hungersnød og undertrykkelse blandet med modvilje overfor at hjælpe ofrene effektivt. Blandt dem er spørgsmålet om den dramatiske stigning i had mellem den vestlige og østlige verden, stigningen i ekstremisme i såvel religiøs som nationalfundamentalistisk forstand, og det drastiske fald i religiøs, kulturel, politisk og etnisk tolerance på en global skala.

FAKTA

Klaus Rothstein,
*Flugten Til Europa: Et
essay om asyl og
migration*, Tiderne
Skifter